

вання цінностей підлітків. Можливість розміщувати інформацію на сторінках веб-сайтів будь-кому з користувачів Інтернету дає змогу широко транслювати певні моделі поведінки, цінності та копіювати їх у реальному житті, що не завжди є адекватними та такими, які відповідають реальній дійсності. Неконтрольоване використання підлітками Інтернет-мережі може супроводжуватися заміною реальних цінностей на віртуальні.

ДЖЕРЕЛА

1. Бодалев А. А. Психология общения : [Избранные психологические труды] / А. А. Бодалев. — М. : Московский психолого-социальный ин-т; Воронеж : НПО «МОДЭК», 2002. — 256 с.
2. Войскунский А. Е. Психологические аспекты деятельности человека в Интернет-среде / А. Е. Войскунский // II Российская конференция по экологической психологии: тезисы. — М. : Экопсицентр РОСС, 2000. — С. 269—270.
3. Педагогический энциклопедический словарь / [глав. ред. Б. М. Бим-Бад]. — М. : Большая российская энциклопедия, 2002. — 528 с.
4. Приймєнко В. Діти, які грають в ігри, або Комп'ютерна залежність / В. Приймєнко // Психолог. — 2006. — № 46. — С. 13—16.

В статье автор раскрывает влияние Интернет-сети на формирование ценностей подростков. На основе анализа информации, которую ищут подростки в виртуальном мире, автор выделяет положительное и отрицательное влияние Интернета на формирование ценностей.

Ключевые слова: Интернет-сеть, подростки, ценности, формирование ценностей.

The author examines the effects of Internet on the formation of values of teenagers. Based on the analysis of information that are looking for teens in the virtual world, the author identifies the positive and the negative impact of Internet in the formation of values.

Key words: Internet, teenagers, values, formation of values.

Сорока І. І.,

*лаборант науково-дослідної лабораторії освітології
Київського університету імені Бориса Грінченка*

ТОЛЕРАНТНІСТЬ У ПРОФІЛАКТИЦІ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

У статті проаналізовано основні поняття, причини та способи профілактики адиктивної поведінки неповнолітніх; досліджено стан проблеми у педагогічній теорії та практичній діяльності соціальних-педагогів; визначено моральні принципи, від яких залежить успіх профілактичної роботи.

Ключові слова: адиктивна поведінка, адикція, соціальна профілактика, завдання та принципи профілактики.

Сьогодні в Україні важливого значення набуває проблема вирішення комплексу завдань, пов'язаних із споживанням наркотичних речовин [3, 9]. Залежність від них у сучасному українському суспільстві набула особливо загрозливого характеру майже за всіма показниками — рівнем споживання алкоголю, захворюваності, смертності на ґрунті зловживання, прилученням до споживання наркогенних речовин наймолодшої частини населення тощо. Проте, багато хто з громадян вважає, що споживання спиртного молодим поколінням не є гострою суспільною проблемою. Поширена в суспільстві думка про те, що незначне вживання алкоголю не шкодить здоров'ю людини, також є чинником, який свідчить про певний лібералізм громадської думки щодо адиктивної поведінки неповнолітніх як гострої суспільної проблеми [8, 14].

Порушення ж соціальних норм є типовою реакцією індивіда за умов соціальної дезадаптації, коли він не бачить або не вважає за доцільне використовувати інші можливості для задоволення власних потреб. Девіантна поведінка, особливо такий її вид, як адиктивна (проявляється у зловживанні алкоголем, немедичному вживанні наркотиків й лікарських препаратів, тютюнопалінні, гемблінгу, комп'ютерній залежності, анорексії, булімії), складає значну проблему для суспільства: девіантні дії наносять шкоду інтересам окремих людей, організацій, держави загалом і змушують витратити значні ресурси на їх подолання. Суспільство, як правило, зводить бар'єр між собою і тими, хто порушує встановлені ним норми, і цим загострює проблеми, які викликають адиктивну поведінку [6, 9].

Традиційно суспільство боролось із соціальними відхиленнями шляхом посилення покарань за адиктивну поведінку та соціального контролю за особами, яким вона властива, аж до примусового «перевиховання». Таким чином вдавалося стримувати поширення соціальних відхилень, але не ліквідувати їх взагалі. З іншого боку, це призводило до більшої соціальної ізоляції представників груп адиктивної поведінки, провокувало їх

опір, упереджене ставлення до будь-яких пропозицій співпраці. Внаслідок цього проблеми груп адиктивної поведінки загострювались і поглиблювались. Підлітки із властивою їм віку чуттєвістю виявляються найбільш незахищеними і психологічно безпомічними перед життєвими труднощами. Не маючи достатніх навичок для їх подолання, не вмюючи чи не бажаючи обирати адаптивні способи зняття напруги, вони можуть звертатися до адиктивної поведінки. Тому профілактика адиктивної поведінки, особливо серед неповнолітніх, є актуальним напрямом наукових та методичних розробок [8, 17].

Незважаючи на те що поняття адикції і адиктивної поведінки порівняно нові у соціальній педагогіці, вже чимало науковців розглядало цю проблему. Теоретична основа таких досліджень ґрунтується на працях, присвячених різним аспектам профілактики адиктивної поведінки. Проблема адиктивної поведінки актуалізує у собі дослідження низки напрямів. Так, теоретичними проблемами девіантної поведінки (зокрема, й адиктивної) займалися О. В. Безпалько, Е. В. Змановська, В. П. Лютий, П. С. Самигін [1; 3; 4; 8]; психологічні аспекти адиктивної поведінки досліджувала Н. Ю. Максимова [5]; питанням профілактичної діяльності присвятили свої праці В. М. Оржеховська, Н. П. Пихтіна, О. О. Яременко, О. М. Балакірева та ін. [6; 7; 9]. Дисертація О. В. Югової присвячена педагогічним умовам діяльності освітніх закладів щодо профілактики адиктивної поведінки. О. І. Сердюк розглядає наркотизм та його профілактику із соціологічних позицій [2]. Зазначені наукові праці є вагомим внеском у розуміння адиктивної поведінки, її основних понять, причин та способів профілактики.

Чимало авторів, які займаються проблемами адиктивної поведінки, вважають, що це одна з форм деструктивної (руйнуючої) поведінки, яка виражається у прагненні відійти від реальності шляхом зміни свого психічного стану через вживання деяких речовин чи постійну фіксацію уваги на окремих предметах чи видах діяльності, що супроводжується розвитком інтенсивних позитивних емоцій. При цьому такі прояви, як алкоголізм і наркоманія розглядаються як хвороба, до виникнення якої призвели адиктивні форми поведінки [4, 19].

Адиктивна поведінка є досить широким поняттям. Існує низка концептуальних моделей, які її пояснюють: моральна модель, модель захворювання, симптоматична модель, психоаналітична модель залежної поведінки, системно-особистісна модель та біопсихосоціальна модель [5, 121]. Цікавою є моральна модель, в якій адиктивна поведінка розглядається як наслідок бездуховності та моральної недосконалості, а погані звички як прояв гріховності людини.

Форми адиктивної поведінки різноманітні і відрізняються одна від одної обраною адикцією, а також наслідками для життя людини (біологічними, особистісними і соціальними). Адикція — залежність від деяких речовин, предметів або видів діяльності. Це може бути епізодичне чи регулярне вживання будь-яких речовин, комп'ютерні та азартні ігри, заняття екстремальними видами спорту, трудовоголізм тощо. Існують хімічні й нехімічні форми адикції [4, 21]. До нехімічних форм належать: азартні ігри (гемблінг), сексуальна, любовна адикції, адикція до витрачання грошей, інтернет-адикція, гаджет-адикція (мобільний телефон, CD-плеєр, портативний комп'ютер тощо), залежність від деструктивних культів тощо. Проміжне місце займає адикція до їжі (переїдання або голодування). До хімічних форм адикції відносять: алкоголізм, наркоманію, вживання лікарських засобів у дозах, що перевищують терапевтичні, вживання галюциногенів, а також препаратів побутової хімії.

Метою будь-якої адиктивної поведінки є втеча від самотності, нудьги, емоційних і міжособистісних проблем, зняття напруженості і переживання інтенсивних емоцій [7, 11]. Характерними рисами неповнолітніх є прагнення до самоствердження, до дорослості, підвищена емоційність, так званий юнацький максималізм, намагання виявити самостійність у різних сферах суспільного життя, заявити про себе, виділитися, показати свою неординарність, пізнати сенс життя, своє місце в суспільстві. Якщо ці прагнення, потреби, запити, пошуки не задовольняються у суспільному житті, вони атрофуються або спрямовуються в негативне русло [5, 165].

Аналіз наукових джерел та практичної роботи фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності доводить існування протиріччя між зростанням темпів вживання психоактивних речовин неповнолітніми, великим спектром мотивів їх вживання, запитами і проблемами молоді та сучасним рівнем профілактичної роботи. Тож варто ґрунтовно підходити до соціальної профілактики небажаних явищ.

Соціальна профілактика — це комплекс заходів, спрямованих на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі [1, 32].

Важливі завдання соціальної профілактики:

- дослідити причини і чинники негативного соціального явища;
- запобігти негативному впливу середовища, що породжує проблеми чи знижує адаптивні можливості людини;
- збільшити можливості людини для задоволення її власних потреб, подолання проблем, тобто підвищити особистісні та соціальні ресурси;
- організувати взаємодію суб'єктів вирішення проблеми, організувати діяльність, спрямовану на попередження виникнення проблем та їх розв'язання [9, 13].

Успіх профілактичної роботи також багато в чому залежить від дотримання *основних принципів соціальної профілактики:*

- забезпечення права людини на вільний вибір своєї поведінки;
- ненасильницький характер профілактики;
- безпечність профілактичних дій;
- відповідність профілактичних дій потребам та інтересам представників цільових груп, їх віковим і соціокультурним особливостям;

- дотримання довготривалості, неперервності, послідовності, адресності, а також своєчасності профілактичного впливу;

- доступність форм профілактичної роботи для різних цільових груп.

Вплив на об'єктів соціальної профілактики здійснюється загальними, спеціальними й індивідуальними заходами. Загальними є заходи, які не призначені винятково для профілактики адиктивної поведінки, але об'єктивно сприяють їй попередженню або скороченню (поліпшення умов праці, відпочинку і побуту людей, підвищення освітнього і культурного рівня населення, удосконалення виховної та культурно-масової роботи серед різних соціальних груп). Спеціальні заходи призначені виключно для профілактики кожного різновиду адиктивної поведінки і спрямовані безпосередньо на чинники, які впливають на її скорочення (профілактика наркотизму, акції «За здоровий спосіб життя», тренінги подолання дезадаптивності особистості). Індивідуальні заходи призначені для дії на осіб, схильних до адиктивної поведінки (наприклад, поліпшення виховної роботи, спеціальні тренінгові заняття) [6, 59].

Варто зауважити, що разове використання окремих профілактичних методів не дає бажаних результатів. Соціальна профілактика буде ефективною лише за умови систематичного комплексного застосування різних методів у поєднанні з діяльністю, спрямованою на створення умов для повноцінної життєдіяльності й самореалізації тих, хто цього потребує. При цьому необхідно враховувати, що на вибір форм і методів впливають: вид профілактики (первинна, вторинна чи третинна); особливості аудиторії (кількість, вік, стать, рівень поінформованості); наявні можливості соціального педагога чи закладу, що проводить профілактичну роботу (обладнання, кошти, професіоналізм і обізнаність щодо певної проблеми).

Отже, проаналізувавши все вищесказане, можна відмітити, що профілактична діяльність на сьогодні є дуже важливим, навіть невід'ємним компонентом соціально-педагогічної роботи. І при якісному використанні всіх профілактичних форм і методів, за умови їх побудови на моральних принципах суспільства, можна досягти бажаного позитивного результату.

Подальшими напрямками дослідження даної теми можуть бути: розробка нових ефективних методів профілактики залежно від індивідуальних потреб клієнта, створення спеціалізованих профілактичних посібників для соціальних працівників.

ДЖЕРЕЛА

1. *Безпалько О. В.* Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. / О. В. Безпалько. — К. : Центр навчальної літератури, 2003. — 134 с.
2. Бібліотечний каталог російських та українських дисертацій [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/268286.html>
3. *Змановская Е. В.* Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения) : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / Е. В. Змановская. — М. : Издательский центр «Академия», 2003. — 288 с.
4. *Лютый В. П.* Соціальна робота з групами девіантної поведінки : навч. посіб. / В. П. Лютый. — К. : Академія праці і соціальних відносин, Християнський дитячий фонд, 2000. — 51 с.
5. *Максимова Н. Ю.* Психологія адиктивної поведінки : навч. посіб. / Н. Ю. Максимова. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2002. — 308 с.
6. *Оржеховська В. М.* Профілактика правопорушень серед неповнолітніх : навч.-метод. посіб. / В. М. Оржеховська. — К. : 1996. — 352 с.
7. *Пихтіна Н. П.* Профілактика та соціально-педагогічна робота з дітьми девіантної поведінки. Навч. програма для спеціалістів «Соціальна педагогіка та практична психологія» / Н. П. Пихтіна. — Ніжин, 2004. — 17 с.
8. *Самыгин П. С.* Девиантное поведение молодежи / П. С. Самыгин. — Ростов-на-Дону : Феникс, 2006. — 440, [1] с. — (Высшее образование).
9. Тютюн, алкоголь, наркотики в молодіжному середовищі: вживання, залежність, ефективна профілактика / О. О. Яременко (кер. авт. кол.), О. М. Балакірева, О. О. Стайко та ін. — К. : Державний інститут проблем сім'ї та молоді, Український інститут соціальних досліджень, 2004. — Кн. 7. — 196 с. — (Сер. «Формування здорового способу життя молоді» : у 14 кн.).

В статье проанализированы основные понятия, причины и способы профилактики адиктивного поведения несовершеннолетних; исследовано состояние проблемы в педагогической теории и практической деятельности социальных педагогов; определены моральные принципы, от которых зависит успех профилактической работы.

Ключевые слова: адиктивное поведение, адикция, социальная профилактика, задания и принципы профилактики.

The paper analyzes the basic concepts, causes and prevention of adiktiv conduct of minor; investigated the state of the problem in pedagogical theory and practice of social educators, specifically the moral principles upon which the success of prevention efforts.

Key words: adiktiv conduct, adiktisiya, social prevention, tasks and principles of prevention.